

FIGYELŐ

A MŰVÉSZETI KRITIKA ÉS LÉTJOGA

AMŰVÉSZETTÖRTÉNET utolsó száz évének tudományos munkája nemcsak ezernyi részletet, apró tényt derített fel, hanem az alkotóművészember lélektanához is közelebb hozott. Ma már teljességgel túlhaladottnak látszik az a romantikus felfogás, amelynek értelmében a művész, a zseni, szinte meteorszerűen kerül idegen, emberfeletti világokból és egyedülálló csodaként áll közöttünk. Mindinkább tudatossá válik számunkra az, hogy az alkotó művész a maga korának és társadalmának gyermeke, felelős tagja, sőt mondhatjuk, hogy az őt körülvevő társadalomnak bizonyos hivatású és feladatú szerve. Kétségtelennek látszik az, hogy a művész szellemi összetettsége logikus eredménye annak a társadalmi és történelmi fejlődésnek, amelyből ered. A művészen, mint minden emberi egyéniségben, benne is egymásra rétegeződnek mindazok az élmények, amelyek korának, de még inkább elődeinek élményei voltak: mindaz, ami elődein és rajta keresztül hullámszórt, amit önnönmaga tudatosan vagy Öntudatlanul átélt, a művészen sajátosan rétegeződik és összegeződik — mint különben minden egyéniségben. A lényeges különbség azonban, hogy az életnek e szellemi lerakódásai benne egészen különös plasztikussággal csoportosulnak és kristályosodnak — másrészt hogy szellemi alkatának különleges mivoltánál fogva neki adatott az a készség, hogy minden örökölt és saját élmény kincsét szemléletes érzéki formába tudja önteni, kifejező formájává tudja alakítani a körülállók számára. A régebbi felfogással szemben, amely a művészen elsősorban annak alkati különbözőségét, — amit egyéniségnek neveztek — csodálta, ma a művész lényének sajátosságát inkább abban a készségében látjuk, amellyel ezt az élménykincset alakítani tudja, beszédessé tudja formálni. És éppen ebben rejtőzik társadalmi szerepe, jelentősége, elhivatottsága: kifejezni, megszólaltatni azt, amit a többiek legfeljebb csak tompán éreznek. A művész társadalmi kötöttsége és feladata tehát kettős: egy oldalról megvan benne korának, társadalmának élményvilága, amely szorososan odafűzi a maga társadalmához, más oldalról megvan benne az alakítás, az érzéki formálás tehetsége. Mindkettő elkötelezi őt a maga világának, amelyhez — és amelyről — szólnia társadalmi hivatása, feladata és kötelessége. Frisslelkű, egészséges és egységes felépítésű társadalmak számára épp ez okoknál fogva jelent sokat a művész, akinek művét, a maga lelkének és vágyainak érzéki kifejezését éppen ezért kitörő Örömmel, bensőséges érdeklődéssel fogadja: amikor Duccio di Buoninsegna elkészült a sienai dóm számára festett óriási Mária oltárképével, a Maestával, a város népe ünnepi körmenetben vitte a hatalmas táblát a dómba, mert Szűz Mária iránti hő tiszteletének, forró szeretetének kifejezését érezte abban testet ölteni.

Épp ezért egészséges társadalmakban a művész helyzete sokszor egészen kivételes. Ahol a társadalom egységes, az igazi művészt csodálat

és tisztelet veszi körül s amit a művész mond, csak akkor igazán művészi, ha az az őt körülvevők lelkének hangvilláit is megrezdíteni képes. Ez az a boldogság, amit a művész a maga világának adhat. Ebből következik az is, hogy kifejezése nem lehet ezoterikusan érthetetlen és hozzáférhetetlen: az igazi művészet nem lehet titkos művészet és nem szólhat csak egy szűk, beavatott baráti körhöz. Dante Divina Commediáját ma, 500 év múlva, csak kötetnyi kommentárokkal értjük meg — korának emberei minden halk célzását megértették.

Viszont mindez nem jelenti azt, hogy az érthetőségnek közhelyszerűnek kell lennie. Az igazi művész korához szól, de a vatesnek, a jósnak módjára, mert az igazi művész mindig a jövőnek látoka, aki a mából a jövőbe pillant, a jövő útját kémleli és világítja meg különös szellemi megsejtőképességével. És ez természetesen vonatkozik a művészi kifejező formára is. Minden mondanivalónak megvan a maga egészen sajátos formája. A múlt kitaposott, már mindenki által ismert formája nem lehet szabály a művész számára, egyszerűen azért sem, mert hiszen egy másfajta mondanivalóból fogant. Az új, az előremutató, teljességgel soha ki nem fejezhető a réginek formaságaival. Mindez azonban természetesen nem magyarázható úgy, hogy a művész az újat csupán és mindössze az új forma kedvéért keresse, az az új forma, amely nem az új mondanivalónak gyermeke, semmiesetre sem lehet művészi érték — legfeljebb külsőséges, érzékcsiklandozó újdonság.

A művész látniki, előremutató, és ezért új formát szövő hivatása, amely őt a társadalom fölé, annak élére emeli, a művészi hivatás tragikumát: a megértetlenség átkát nemzi. Gyakran csak a következő kor érti meg azt, hogy az előzőnek művésze mennyire kifejezte korát, mennyire csak ahhoz szólt, mennyire csak annak problémáit vetette fel műveiben. Adyt a háború előtt csak kevesen értették, mert tompaságukban meg sem közelítették azokat a nagy nemzeti problémákat, amelyeket ő kétségbeejtő luciditással átélt és megpróbált megértetni. Csak ma tudjuk teljes egészében megérteni, hogy Ady Endre mennyire a háború előtti magyarság vatese volt.

AZ IGAZI MŰVÉSZI ALKOTÁS valósággal szomjazza a nyilvánosságot — bár a művész gyakran abban a hitben él és ezt hirdeti is, hogy művét csak sajátmaga számára formálja, azt a maga legbensőbb világának formába öntésére alkotja. És mégis a teremtő művész legfőbb jutalma, ha művét megértik és azon keresztül Őt is megértik, szeretik. Csak beteg és természetellenes művész alkot csupán a maga számára.

Amint a mű formát ölt, szembekerül a nyilvánossággal. Mára műhelyben: az inasok és legények, a család és a barátok nyilvánosságával; amint ejhagyja a műhelyt, összetalálkozik a tágabb nyilvánossággal. És ekkor jelentkezik a kritika, a műalkotás testvérjelensége: kiegészítője és ellenlábasa.

A kritika lehet pozitív és negatív. Az egyik felismeri a mű értékeit, a másik — a kritikus adottságai szerint — reámutat a mű hiányaira. Mindkét irányban ismét kétféle alaptermészetű lehet a kritika: az egyik fajta a mű tényleges értékeit látja meg, vagy a tényleges hiányokat fedi fel, a másik fajta — a kritikus megnevezése folytán — nem érzi meg a kifejezett értékeket, hibának tekinti a műnek megnevezett vonalait, sajátosságait. Igen gyakori az, hogy a kritikus a maga felfogását, a maga életének alapjait — szellemi, sőt esetleg anyagi alapjait — a mű által veszélyeztetve érzi, s abban a maga élet- és alkotóútjának személyes ellenségét ismeri fel: „Ez a mű lehetetlenné tesz engem!”

A művész társadalmi elhivatottságánál fogva eltagadhatatlan a kritika jogosultsága. A társadalom, amelyet a művész szolgál, — amelynek ő hiva-

tott szószólója — épp ezért mindenesetre jogosult ítéletet alkotni magának arról, hogy a műalkotás kifejezi-e őt, tehát ítélkezni afelett, hogy a mű tényleg műalkotás-e, hogy az tökéletes vagy tökéletlen kifejezés-e, vannak-e értékei és hibái. A társadalomnak ez a joga fennáll, annak dacára, hogy egészen kétségteljen, miszerint a kritika és főként a kritikus személye kiismerhetetlenek. Minden kritika kockázatos veszélyeket rejt magában, sőt a kritika természeténél fogva, mint a művészi alkotás kényes társadalmi helyzeténél fogva, soha sem lehet pragmatikus.

A művész nem zárkozhatik el a kritikák elől, azokkal szemben helyt kell állnia. Nem vitatható, hogy ez nehéz helyzeteket teremt — különösen az új, még harmatosan friss, a művész szívéhez még nagyon közel álló alkotás esetében. Bizonyos, hogy nem élt még e földön igazi művész, akinek keserű órákat ne okozott volna a kritika — nevezetesen az értetlen és rosszindulatú, a gyengeségből és félelemből sarjadt kritika. Légió a száma azoknak a művészeknek, akiknek életét, anyagi és erkölcsi értelemben, tönkretette a gyilkos kritika. És mégis csak az az igazi műalkotás, amely körül a vélemények felviharzanak, és nem lehet igazán jelentős az a mű, amelyet a sír csendje ölel körül, amely senkit nem érdekel és senkit nem nyugtalanít.

A kritikára szüksége van a művésznek. Csak a legnagyobbakban van meg az önkritikának az a teljessége, amely az alkotó munka hevében is ellenőrizni képes a vésőcsapásokat, a tolinak járását. Hány és hány esetben nem veszi észre a művész a hibákat, nem ébred annak tudatára, hogy azt, ami legbensőjében él és kifejezést keresett a műben, nem bírta megszólaltatni. Itt lehet segítség az értelmes, a jóakarató, a hozzáértő kritika, amely téves útról visszafordítja a művészt.

Ami viszont a gyilkos kritikát illeti, eredjen az talán jóhiszemű, de meg nem értő, elmaradt koponyából, — vagy rosszakarató célzatosságból — az életből ki nem kapcsolható, mert meg nem fogható. Azt még meg lehet állapítani esetről esetre, egy adott időpontra és egy társadalomra vonatkoztatva, hogy egy művész egy munkája műalkotás-e — de viszont ugyanezt nem lehet megtenni a kritika terén: elképzelhetetlen, hogy legyen valaki, aki a kritikusok karát kiválasztja, összeállítja. És hol volna a határa az ilyen ítélkezésnek, hisz annak le kellene nyúlnia a művészig, annak közvetlen környezetéig, modelljéig és legényéig! A kritika rossz és káros hatásait kiirtani nem lehet. De a mű, ha igazán nagy alkotás, mindig és mindenkor túlélte a kritikust. Szinyei Merse Pál Majálisa ma is sugározza a szépséget, épúgy mint Courbet és Manet és Cézanne művei, amelyeket a világosan nem jóindulatú bírálók kiátkoztak.

A kritikáról nem lehet lemondani, mert az épúgy kiegészítője a művészi alkotásnak, szükséges párja, mint ahogy nincsen pozitívum negatívum nélkül.

MINDEZEKET ÁT KELLETT GONDOLNI akkor, amikor a napilapok hírt adtak arról, hogy a német Kultúrtaács közgyűlésén Göbbels birodalmi propagandaminiszter bejelentette, hogy a legközelebb megjelenő rendeletével a Harmadik Birodalom meg fogja tiltani a művészeti kritikát. Felfogása szerint ugyanis: „A művészi kritika egyetlen igazi útja a művészet-szemlélet, a művészet-leírás.“ Épp ezért a jövőben a műkritika tiltott műfaj lesz és azt „a művészet-szemlélet (Kunstabstraktion) és a művészet-leírás (Kunstabstraktion) fogják helyettesíteni.“ Véleménye szerint a bírálat megszűnése nem fog a művészetnek ártani: „hamis nagyságok rendszerint legkésőbb egy éven belül eltűnnek, ha azokat nem gyilkolja is le azonnal egy kritikus. De a kritika betiltásával, az igazi nagyságoknak

biztosíthatjuk művészi szabadságukat és művészi becsületük érintetlenségét. Ne mondják el 50 év múlva a mi korunkról azt, amit nekünk az 50 év előtti időkről mondanunk kell, hogy az az újat sem mozdította meg, amikor az igazi zsenik kérészetű kritikusokkal küzdöttek és ezért tönkrementek.“ Beszédében arra is célzott, hogy felfogása szerint lehetetlen az, hogy 22—23 éves ifjak 40—50 éves érdemes, világhírű művészek ellen támadásokat indítsanak, anélkül hogy kritikai kirohanásaikban a legkisebb szakmai tudásról tanúságot tennének.

A mai német művészeti életről roppant nehéz képet alkotni, mivel az egykor oly nagyszerű művészeti sajtót ma csak egyedül a müncheni „Kunst“ képviseli és annak jórészt is retrospektív tartalmú cikkek és képek töltik meg. Göbbels nem mondotta meg, hogy kik azok a világhírű mesterek, akik ellen indított támadások érlelték meg elhatározását. Haladószelemű művészeket értek-e e méltatlan támadások, egy felnövekvő konzervatív nevelésű fiatalság részéről? — avagy azok támadtattak meg, akik a múlt művészetét folytatják vagy próbálják feleleveníteni? Épp ezért nincs módunkban a kérdést e lényeges szempontokból megítélni. Mindössze azt látjuk, hogy a német tekintély-állami berendezkedés a művészet és a művészek körül csendet kíván teremteni, — vagy legalább is mindenfajta kifogásoló bíráló ellen fordult — mert az államilag és politikailag irányított művészet is legalább a dicsőretet bizonyára szívesen hallja.

Vájjon a Németországban megnyilatkozott álláspont a tekintélyállam lényegéhez tartozik-e? — Olaszországi tapasztalataink mást mutatnak. A mai Itáliában még az állam politikai intézkedéseit is szabad tárgyilagos bíráló tárgyává tenni. A nagyszámú komoly és igen magasszintű folyóiratban ismételtlen akadhatunk bíráló és hibáztató cikkekre. A korporációs gondolat hívei például az annak megvalósításában megnyilatkozó hibáknak sorát állandóan hangoztatják. De hogy a magunk területén maradjunk, se szeri se száma azoknak az igen komoly írásoknak, amelyek például az államilag vezetett filmipart állandóan kritikájukkal ostromozzák és az e téren helytelenül elköltött állami pénzeket is felpanaszolják, sőt a sajtóban egyszerűen nevetségessé teszik e fél-állami üzemek produkciós tevékenységét. Tanúi voltunk annak, amikor egy fasiszmus előtti időkből életben maradt kritikus a római egyetemi építkezések, a firenzei pályaudvar és az ugyanakkor épülő modern város, Sabaudia korszerű kialakítását és formaadását a leghevesebben támadta és olvashattuk azokat a maró szatírákat, amelyeket a legfiatalabbak egy idősebb, a kormányzat által legnagyobb mértékben foglalkoztatott építésztanár ellen intéztek, akit egyenesen nevetségessé igyekeztek tenni. A legutóbb egy, a római Királyi Akadémia által összehívott értekezlet során az Akadémia csarnokaiban az Akadémia elnökének jelenlétében lehettünk tanúi annak, amikor a konzervatív és a leghaladóbbakon is túlmenő vélemények szenvedélyesen összezsaptak egymással. E viták során állandóan éreztük, hogy Itália szellemi vezetői a nemzet szellemi életének ezt a dinamizmusát semmiképpen sem kívánják elhallgattatni, hanem ellenkezőleg mindent megtesznek, hogy azt életben tartsák. Ez nyíltan kifejeződik abban, mikor megmondják: „a fasiszta revolúció még nem zárult le“. Fasiszta felfogás szerint az élet állandó forradalom, a ma hősi harca a jövőért. Itália szellemei erősen átérzik, hogy a statikus nemzetet csak hajszalnyi hézag választja el a halott nemzettől. S e heroikus életfelfogás közepet! mi sem áll tőlük távolabb, mint az a szentimentalizmus, amely a művészetet és a művészt a támadásoktól félti. Az olaszok tudatában vannak annak, hogy a támadás acélosít. S talán épp ez az alapvető felfogásbeli különbség nyilatkozik meg az olaszországi legteltesebb kritikai szabadság és a németországi „csendrendelet“ ellentétében. Ott, ahol a dinamizmus alapvető vonása a politikai és szellemi

életnek, szükség van a kritikára, amely előrehajt, előbbrelendít. És van-e művészet, lehet-e művészet a szellem dinamizmusa nélkül? — Mi szüksége egy statikus szellemi állapotnak művészetre?

A kritika elismer és kifogásol, mondtuk. Az elismerő kritika a lényegileg kevésbé fontos — az legfeljebb kellemes s ha formájánál fogva magyarázó, akkor hasznos is. Fontosabb az a komolyan ellentmondó, kifogásoló kritika, amely nem a műalkotás tartalmi és formai újdonságával elégedetlenkedik, hanem, amely azt állapítja meg, hogy vajjon a műben a tartalom és forma adaequát-e, tehát a forma tényleg kifejezi-e a tartalmat, hogy a mű a mából a jövőbe mutat-e? az a kritika, amely kideríti, hogy a mű formailag tökéletes-e és több-e, mint egy már érdektelen múlt dicsérete, mert a jövőnek előkészítője. A negatív kritika tehát különösen akkor fontos, amikor megállapítja azt, hogy a művész megállt, vagy akár csak meglasztott. Az ilyen kritikában a társadalomnak kifejezésszomja nyilatkozik meg: „Te művész már nem mondd azt, amit tőled várunk, nem fejezed ki azt, ami a lelkünkben él, azokat a felsejövő vágyakat, amelyek kifejezésére mi egyszerű emberek nem vagyunk képesek. Az élet megállás nélkül folyik, az élet csodálatos összeszövődöttségéből új, eddig nem látott tartalmak törnek a felszínre. Az örökké bugyborékoló káosz új gondolatokat nemzett s Te, művész, már nem érzed ezeket, nem öntöd ezeket szemléletes formába, jóslataidban megálltál...”

Ezért kell az igazi kritika, amely a művészet kiegészítője és ellenlábasa, amely ezer szemmel figyeli a művészetet, amely kigyomlálja a hamis, vagy a halvaszületett megnyilatkozásokat.

Talán senki nem fejezte ki ezt szebb parabolában, mint Goethe a Faustban: Faust és Mefisztó szerződésének alapfeltétele, hogy Fausté minden hatalom, amíg küzdve, előretörve alkot és terem— de ez a hatalom elvész, amikor eléri a kielégült nyugalom pillanatát, amikor azt hiszi, hogy a teljesen tökéletesnek kielégültségéhez érkezett. Amint ezt csak megsejti és sejtését kimondja Faust, összeesik és elpusztul. Az európai lélek örök dinamikus nyugtalansága szólal meg Faust tragédiájában. Goethe ellenlábasa az, aki az európai lélek nyugtalanságát el akarja fojtani: a kritika az európai lélek örök problémavoltának mutatója, kifejezője.

SZÍNHÁZI SZEMLE

A SZÍNHÁZ VILÁGÁT sok tekintetben ellenkező törvények igazgatják, mint a természet rendjét. Hogy csak egyet említsünk: itt nem okvetlenül az ősz hozza a legérettebb gyümölcsöket. Éppen ezért nem volna helyénvaló, ha az eddigi termés alapján az egész szezonra már most következtetéseket vonnánk. Annál kevésbbé, mert a beígért programmok szerint az eljövendő hónapok örvendetes meglepetéseket tartogathatnak.

Szerencsére, — bár ez kétes szerencse—manapság nem kizárólag a darabok kötik le a közönség érdeklődését. Így a színházi élet egyéb jelenségeire is kitekinthetünk, anélkül persze, hogy nézőtéri pozíciónkat odahagynók.

Újabban merész átalakuláson mennek keresztül színházaink. A filmvilággal egyre gyanúsabb analógiák mutatkoznak. Mozi-kartell után színház-kartell. Ez vagy megfelelő számú színházi szakember hiányára vall, vagy a racionalizálás elvének diadalmas térhódítását jelenti. A Vígszínház az idén második fiókszínházat szerzett s ezt a gyarmatosító politikát a Belvárosi Színház is követte. E hódításokat egyébként örömmel jegyezhetjük föl, mert a Royal Orfeumnak „Royal Színház”-zá és a Fővárosi Operettszínháznak „Művész Színház”-zá történt átalakulása olyan rangemelés, amelytől a közönség ízlésszínvonalának javulása is várható. Másfelől viszont aggasztó jelenség, hogy színházaink nap-nap után veszítik tradicionális jellegüket és a mozik mintájára egyre fesztelenebből idomulnak a pénztár követelményeihez. Ez már a közönség-szemponatok túlkapásaiban leli magyarázatát. A múltban a darab színpadi hovatarozását maga a műfaj pontosan meghatározta. Ma alaposan megjárná az a jámbor rejtvényfejtő, aki belemenne egy ilyen találós játékba s a darab tárgya szerint keresné a megfelelő színházat — vagy akár fordítva. Színház és műfaj többé nem fedik egymást. Fokozza a zavart, hogy némelyik színházunk a gyökeres változások ellenére is fenntartotta eredeti nevét, mint pl. a Kamara Színház, amely a Nemzeti igazgatásából kikapcsolva, kamara-színművek helyett évek óta könnyű, zenés vígjáték-műsorral dolgozik. De hát elvégre nem a műfajoknak, hanem a színházaknak kell fennmaradniok!

Idők jele, hogy az operettek hajlékai ma vagy gazdátlanul állnak (Király Színház), vagy Shakespearenek és Shawnak adnak helyet (Fővárosi Operettszínház) és az sem érdektelen dolog, hogy a Vígszínház gárdája hol a Beketow-cirkuszban, hol a Royal Orfeumban váltja fel a tiszteletreméltó artistaipart s hódítja el ezek közönségét. Azon is el kell gondolkozni, hogy a tizenöt-húsz évvel ezelőtti színházak szuverén urai, a műfaj elismert sztárjai, ma bárokban és kávéházakban húzódnak meg szerződés nélkül, pedig az operett vígan tenyészik tovább s nemcsak a Kamara Színház repertoárját tölti ki, hanem a Belvárosi Színházban is minduntalan felbukkan. Úgy látszik: színház és következtelenség elválaszthatatlan fogalmak.

Ami végül a szerzőket és színműveket illeti, a háziszzerzők az idén is pontosan leszállították a maguk portékáját. A keresett márkák azonban hiányzanak. Színdarab helyett inkább regényt írt Herczeg Ferenc is, Molnár Ferenc is. Egyidejűleg Pirandelloról olvassuk, hogy utolsó éveiben a vershez tért vissza. Vájjon túlmerész következtetés volna-e ezek alapján arra gondolni, hogy manapság a színpad éppen a vérbeli írók előtt vesztette varázsát, s ők mintegy tüntetőleg engedik át helyüket a szorgosaknak és ügyeseknek?

Két színházunk gyásszal kezdte az új évadot. Nyár végén meghalt Sugár Károly s benne a Nemzeti Színház nemcsak egy „tagját“ és erősségét, hanem egyik legnagyobb művészetét vesztette el. Főleg epizód szerepekben aratta sikereit (Caliban, az öreg Huhn), de ha alkalom adódott, megmutatta, hogy robusztus tehetsége a terjedelmes és komplikált szerepeket is zseniálisan oldja meg. Tudott megdöbbenően félelmes lenni, sötét és visszataszító, de a humor iránt is kitűnő érzéke volt. Igazi eleme a groteszk, mely a tragikus nagyság és a komikus alacsonyosság végleteit egyaránt kiaknázhajta. Érdes hangja, szűrő tekintete, titokzatos szertartásokra emlékeztető gesztusai már csak emlékezetünkben élnek tovább. Színészvégzet: „Elmegy nevével az idő hajója, És menni fog az örökléten át“... A Vígszínház egyik legnépszerűbb tagját, Góthné Kertész Ellát temette el a nyáron, akinek nem is kellett játszania a színpadon, elég volt föllépnie, mert ott valósággal a háziasszony szerepét töltötte be.

Vegyük szemügyre ez alkalommal legbugzóbb színházunk, a Nemzeti, eddigi műsorát.

Örömmel látjuk, hogy a Nemzeti Színház körül fiatal írógárda van kialakulóban, de azt is megjegyezzük, hogy ez a gárda még korántsem szolgált rá a véglegesítésre. Am segítse elő a Nemzeti Színház a fiatalok törekvéseit, ez kötelessége is, de a gyöngye kísérletekből érje be egyetlen-eggyel. Rosszból is megárt a sok!

Élve az általános gyakorlattal, amely szerint azon a darabon, amelyben maga a direktió sem túlságosan bíz, jó mielőbb túladni, a Nemzeti mindjárt a szezon elején Szántó György „Sátoros király“ című történelmi drámáját mutatta be. A magyarság keleti örökségének és nyugati szerzeményeinek kiegyenlítetlensége, a pogány-keresztény vérkeveredés ellentétes törvényei — ezeken a kontrasztokon épül a darab. Az ellentétek azonban nemcsak a dráma hőjét, hanem magát a művet is determinálják. A történelmi dráma ú. n. nagystílusának konvenciói (páthosz, — mely öncélú retorikába fullad, monológok — melyek kiesnek a szerkezetből) minduntalan aktuális utalásokkal keverednek, kölcsönözvén azokat az hó a német fajelméletből és a magyarizált turánizmusból egyaránt. A darab hőse, Kun László, Szántó György fogalmazásában sem jutott drámaiabb vonásokhoz, mint Kisfaludy Sándor és Dobsa Lajos idestova százéves kísérleteiben. Alakja, jelleme, céljai bizonytalanok, s jelenetről-jelenetre reménytelenebből kuszálódnak. A hősből végül csak üres báb marad, akivel akár az egyik, akár a másik párt, Kelet vagy Nyugat pártja, egyforma joggal végezhet. Szántó György első színpadi műve tehát regényeivel azonos hibákban szenved: szerkezete bizonytalan, mondanivalója zavaros s a monumentális elképzelést legjobb esetben kispasztika, rutin és színdús frazeológia helyettesíti.

Török Sándornak megvan az a dicséretes tulajdonsága, hogy nem plagizálja Önmagát. Minden munkája más-más miliőben játszik s új problémákat vet föl. Manapság kivételesen friss ötletesség jele ez, de ideje volna már, hogy témái változatosságával együtt írói egyénisége is kiforrjon. Legújabb műve — „A komédiás“ — nem igen érezteti, hogy ez már a

harmadik vagy negyedik színpadi alkotása. Az alak megformálása és beállítása költői fantáziára vall, viszont a megformálás bizonytalansága az írói kényelmesség és felületesség rovására írható. Komédiása átmeneti lény a szimbólum és a reális valóság között aszerint, amint éppen az adott helyzet kívánja. Mint szimbólum: a szépség megtestesítője, amely erdőn-mezőn, városban és falun, szegénynél-gazdagnál, örömben-bánatban egyaránt jelen van. Mint reális alak: afféle vándorkomédiás, hazudozó csepürágó, tréfás garabonciás, akinek hátán háza s kebelén kenyere. A szín: egy nem egészen hiteles mai székely falu. A hely- és néprajzi hitelesség azonban lényegtelen. A komédiás betoppan egy szegény munkáscsaláddhoz, melyet nyom a gond, megül a sötétség és kedélytelenség. A tréfa, a zene, a mese mákonyával feloldja az emberek fülledt, kiszikkadt lelkét, megismerteti velük a szegények kincsét, az álmot, a képzelet szép hazugságait. Ősztől tavaszig tart ez a játék; egy fiatal leánynak feltárja az álmok világát, amelyet az mármár valóságnak vél, de a komédiás ráeszmélteti a kegyes csalásra s kacskaringós kerülőúton elvezeti kedveséhez. Török Sándornak a szépséget és költészetet glorifikáló színműve inkább csak sejteti az író céljait, mert mondanivalója nem elég világos, kidolgozása pedig csak egyes részleteiben sikerült. Mintáit ne keressük, mert egész sereg irodalmi hatásra és színházi benyomásra lehetne hivatkozni, kezdve Peer Gynttől Jerome K, Jerome „Valaki járt itt“ című misztériumáig, Hauptmann Pippáját említeni meg majdnem tapintatlanság volna — sugalmazása annyira nyilvánvaló. A darab szépségeit lírai és novellisztikus részletek adják, hibái viszont elsősorban szerkezetiek. A játék strófásan tagolt, a komédiás varázslata refrénként ismétlődik. A darab egyébként is sokat ismétel és fölöslegesen túlzásúfolt. A Nemzeti Színház ifjú tehetségei az eddiginél erélyesebb dramaturgi segítségre szorulnak. Az elért sikerben része van Nagy Adorján rendezésének, Rajnai Gábor lendületes alakításának, Bartos Gyula és az időközben elhunyt T. Halmy Margit őszintén átélt, nagyvonalú játékának.

A Nemzeti Színház egyéb magyar bemutatói a magánszínházak műsor-darabjaival tartanak rokonságot. Legsimábban gördül, legszórakoztatóbb is Zágon István vígjátéka: a „Feltételes megállóhely y“. A fiatal színész nő élete válságos percében — vőlegényétől elhagyva, nagyszerepétől elgáncsolva — egy vidéki kaland középpontjába kerül. Már-már úgy tűnik föl, hogy ez a kaland feledtetni fogja karrierjét s művészi hivatását a polgári jóléttel váltja fel, de szerencsére kellő időben kiderül a tévedés. A félreértések tisztázódnak, a kaland elsimul, megtörténik a kibékülés s művésznőnk nemcsak vőlegényét nyeri vissza, hanem — ami van annyira fontos — a szerepét is. Az az állomás tehát, ahol a válságos pillanatban, szeszélyesen kiszállt, nemcsak a vonatnak, hanem az ő életének is csupán feltételes megállóhelye volt, nem pedig végállomása. A feltételes megállóhelyeken csak a kishitűek rekednek meg. Átlátszó, könnyed novella-, bohózat- vagy operett-téma, nem több — sőt inkább kevesebb — buzgósággal megoldva, mint amennyit a tárgy megérdemel. Mulatságos helyzetek, a színterek hatásos összeválogatása (színházi és műkedvelői próba, vasúti étkezőkocsi), hálás szerepek, csábító rendezői feladatok. Minden szó és minden fordulat pontosan a maga helyén. Egyszóval Zágon István vígjátéka ügyesen egyesíti a nemnagygényű siker feltételeit.

Andai Ernő új színjátéka, az „Áruház“, főleg lármás külsőségeiben különbözik korábbi színműveitől. De csak a környezet — a világvárosi hatalmas áruház — más. Az alakok éppoly nyúlósan érzelmes, élettelen, naiv bábok mint az eddigiéik. Becsípett milliomos, aki erőnek erejével boldoggá akar tenni valakit; kabarébeli mű-apacs, akiről kiderül, hogy egykori katonatiszt és tökéletes úriember; pénztáros, aki merő becsületesség-

ből följelentéseket tesz maga ellen; kitartott szerető, aki sértett büszkeségében ölni is tud, ha kell, már pedig itt kell, mert különben nem nyílik számára alkalom a megigazulásra, sem pedig arra, hogy öreg szerelmesek egymásra találjanak s ifjú szerelmesek egymásé lehessenek. Ennyiből valószínűleg nem derül ki világosan Andai színművének a tartalma, de a tartalom ez esetben fölösleges is, mert arra úgysem alkalmas, hogy megérthessük a színházat, amely a múlt év tapasztalatai ellenére előadására vállalkozott. Röviden csak ennyit: a darab első része revű, második része bűnügyi dráma, anélkül, hogy a revű-rész eléggé látványos, a drámai rész pedig eléggé izgalmas lenne. Nagyon lesújtó vigasztalás illetékes helynek ama nyilatkozata, hogy közönségünk érdeklődése az Áruház iránt „minden várakozást felülmúlt” és hogy „az idei szezonban ez a darab rekordbevétellel dicsekedhetik”.

Jóllehet Barabás Pál, a Nemzeti legfrissebb újdonságának szerzője, semmivel sem kiforrottabb a többi fiatalnál, komédiája — „Pénz! Pénz! Pénz!” — legalább üdítő részletekben gazdagabb. Hőse egy örökös díjnoksorsra predesztinált bank-kuli, akit a véletlen máról-holnapra jelentőséghez, pénzhez, hatalomhoz juttat. A vezérigazgató — éppen a szegény ördög élhetetlenségére és becsületességére számítva — beavatja üzleti titkába. A porszem azonban, „tényezővé” emelkedve, fellázad, eladja a titkot a bank ellenlábásának s megbízóit kijátszva, ő ül a helyükbe. Tipikus fordulat ez a pénz komédiáiban, Ben Johnson Volpone-ja óta, sőt még régebbről, hatása azonban ma is sikeresen kipróbálható. Am a jelen esetben kiderül, hogy a szerencse megkésett. Hősünk, a maga ötven egynéhány esztendejével túlságosan elkopott, semhogy a csekkönyv és járulékai sokat változtathatnának áporodott, kispolgári életformáin. Mint javíthatatlan altruista fiatalabb pályatársaira pazarolja a sors tőle megtagadott kegyeit. A vígjáték lendületesen indul, a második felvonásban satirikus komédiává fejlődik, de aztán hirtelen letörik s minden ötlet nélküli kompromisszummá sekélyesedik. Az is kár, hogy élénk dialógusait minduntalan személyes ízű kifakadások szakítják meg s helyenként szinte feldöntik a játék egyensúlyát. Zabolátlansága mármár azt a benyomást kelti, mintha a szerző a színpadot kizárólag a kisemberek szubjektív sérelmeinek megtorlására szemelte volna ki. Ennek következtében kelleténél nagyobb hangsúlyt nyernek a vezércikk-ízű szólamok, amelyekre a téma amúgy is csábít s a fiatalok is előszeretettel hajlik. A tetszetős rendezés és a jó szereposztás — elsősorban Maklár, Csontos és Dayka Margit játéka — révén a darab közönségsikerre számíthat.

A második félév több jót ígér s hisszük, hogy hoz is. Móricz Zsigmond, Zilahy Lajos, Bibó Lajos, Bónyi Adorján, Kodolányi János és Babay József színművei vannak soron.

Import-drámáival szerencsésebb volt a Nemzeti, mint eredeti újdonságaival. A külföldi darabok sem hatottak revelációként, de mindhármójuk előadásának megvan a maga elfogadható indítéka és magyarázata.

A londoni kínai követség sajtóattaséja, S. I. Hsiung, az európai közönség használatára mesejátékot írt „Gyémántpatak kisasszony”-ról, a hatalmas miniszterelnök legkisebb leányáról, a sárgák makrancos hölgyéről, aki előkelő kéréit kikoszarozva egy szegény kertészlegényhez megy feleségül, végül mégis királyné lesz. A darabnak Londonban igen nagy sikere volt, hír szerint közel ezer előadást ért. Nálunk Kosztolányi Dezső fordításában, Németh Antal rendezésében, Jaschik Almos pompás kosztüm-kreációiban, parádés szereposztásban és általában semmi áldozatot nem kímélve került színre — de csak mérsékelt sikert váltott ki. Alighanem az előadás túlnagy időtartamán csúszott el a siker. A világirodalom nem vesztett volna, a színház meg éppen jól járt volna, ha a szövegkönyv fele elkallódott volna a london—budapesti vonalon. Az előadás a kínai színjátszás

sajátságait részint jellemző vonásaiban, részint karikatúrába torzítva mutatta be. A mese pusztá ürügy, a lényeg az exotikum kihangsúlyozása. Színpad: díszlet és kellékek nélkül, stilizált mozgások: a hatás kizárólag a rendezésen és a színészi produkción fordul meg. Még a miliót is a színész mozdulatainak kell érzékeltetnie. A szereplők teljesítménye, élükön Bajor Gizivel, minden dicséretet megérdemel.

Erik Soya dán író a legáltalánosabb érdekű kérdést veti oda pszichoanalitikai színműve címével: „K i v á g y ó k é n ?“ Ezt kérdi a kísérleti nyúl szerepére vállalkozott kereskedő, akinek bajbaesett Gretchenje (nem fontos, hogy Marynek hívják) és egy kínálkozó jó partic miatt vannak freudi komplikációi. A kísérletet egy sarlatán végzi s oldja meg olyképpen, hogy idegen szereplőkbe kivetítve eljátszatja a médium előtt saját lelki harcát, míg felül nem kerekedik jobbik énje s győz a lelkiismeret szava. Pirandelloi hatásokból, „commedia deli arte“-szerű játéktípusból, félig irodalomból, félig ripackodásból tevődik össze ez az éppen újságaiban kétes értékű újdonság. A szerző a groteszk játékkal egyidejűleg a maga és a közönség kritikáját is tolmácsolja s ezek az önleplezések jótékony zuhanyként frissítik az előadást, melynek kiváló előnyei: meglepő rövidsége, gondos rendezése és a színészek, főleg ódry, Maklár és Várkonyi munkája.

A Nemzeti Színház minden eddigi előadása között a lengyel Zygmunt Krasinszky gróf drámai költeményének színrehozásával vállalt leginkább méltó feladatot. A „Pokoli színjáték“ (eredetiben Istentelen komédia), Fr. Th. Csokornak a Burgszínház számára átdolgozott szcenáriuma szerint, Szabó Lőrinc fordításában került színre. Ez előadás mérlegelésekor figyelembe kell venni, hogy a magyar-lengyel kulturális kapcsolatok elmélyítését is szolgálta, minthogy viszonzásul a lengyelek Az ember tragédiáját mutatják be Varsóban. A mű közelebbi megértéséhez mellőzhetetlenül hozzátartoznak fogantatásának körülményei. Szerzője a lengyel romantika nagy triászának egyike, társa Mickievicnek és Szlovackinak; a konzervatív arisztokrácia tagja, aki alig huszonegy éves korában, a byronizmus első, forró szelétől ihletve írta munkáját. Ez sokat megmagyaráz a mű szertelenségeiből. Gondolatvilága a kor divatos messzianizmusában gyökerezik. A költői számyalású, de szerkezetileg szétfolyó, erősen lírai jellegű drámai költemény egy romantikus lélek vívódásait helyenként meglepő erővel festi. Hőse Henrik gróf, aki költői lázálmai miatt családi boldogságát eljátszván, a politika küzdőterére lép. A régi rend védelmére kel, de hívei cserbenhagyják, elveszti a harcot; ám az ellentábor hitetlen vezére is elbukik — a gróf által védelmezett kereszt előtt. A mű alapeszméjét nehéz volna kifejteni, eseményáradatát rendezni sem könnyű munka. Az egész fogyatkozásairt azonban részletszépségek kárpótolnak; főleg a nagy drámai jelenet: a két vezér (Táray és Kiss Ferenc) találkozása s izzó feszültségű szócsatájuk. A Nemzeti Színház ezúttal szép és értékes munkát végzett.

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

Az angol királyváltás — A magyar államfő és felesége külföldi útja, az olasz-magyar és osztrák-magyar barátság — A spanyol helyzet; orosz, német, olasz segítség kérdése: a burzsozi kormány blokádterve, a nagyhatalmi közvetítés ügye: a német-japán szerződés, a kínai zavar

AZ ELMÚLT IDŐSZAK kimagaslóan legjelentékenyebb eseménye a Britbirodalom királykrízise volt. Nemcsak mert a napilapok botrán-rovatának alkalmat adott a többé kevésbé hamis hírek szenzációs feltalálására és az olvasóközönség nem magas erkölcsi értékű szentimentalizmusával való játékra, hanem mert földünk legnagyobb birodalmának fennállására és szervezetére, tehát világpolitikai szerepére döntő befolyással lehetett volna. Ma talán nem is túlzás már az események fációját abban összefoglalni, hogy az év elején egy rokonszenves, élénk fiatalember került trónra, aki azonban az uralkodói hivatás- és kötelességerzetnek oly mértékben híjjával volt, hogy végül nem volt képes annak a legteljesebb egyéni önfeláldozást kívánó nehéz, sőt majdnem komor feladatnak a vállalására, amelyet ma az uralkodás, a király szerepe jelent, a szónak éppen annyira klasszikus mint modem értelmében.

Az eseményeket, amelyek VIII. Edward király lemondását és York hercegének VI. György néven történt trónralépését megelőzték, csak pár szóban óhajtom összefoglalni, mert hisz ezek közismertek és legfeljebb az időrendi, továbbá az okozati megállapítás fontos. A király — Baldwin miniszterelnök előadása szerint — november 27-én közölte a miniszterelnökkel abbeli szándékát, hogy egy Mrs. Ernest Simpson nevű amerikai születésű angol állampolgárt, az illető válóperének lezajlása után, de még a koronázás előtt, morganatikusan óhajjt feleségül venni. Megkérte a miniszterelnököt, állapítsa meg, vajjon ez lehetséges-e, vajjon a brit kabinet és a westminsteri parlament s a domíniumok kormányai és parlamentjei hozzájárulnának-e ehhez a megoldáshoz. (Ebből kiderül, hogy arra a király sem gondolt, hogy Mrs. Simpson született Bessy Wallis Warfieldet, aki kb. három év óta legszűkebb környezetéhez tartozott, Nagy-Britannia és a Britbirodalom trónjára emelje.) A brit kormány rövid tanácskozás után, Kanada, Ausztrália, Dél-Afrika és Új-Zeeland kormányai néhány nap múlva, a parlamenti pártok vezéréivel való megbeszélés alapján, közölték egyhangú véleményüket öfenségével, hogy, a morganatikus házasság intézménye ismeretlen lévén Angliában, ezt és a király utódainak kizárását a trónról, csak külön törvényhozással eszközölhetnék, amire pedig egyik kabinet, vagy parlament sem lenne hajlandó. Ugyanaz nap, amikor a miniszterelnök a királlyal ezt közölte — december i-én — az angliai Egyház egyik harcos tagja, Bradford püspöke éles beszédben nyíltan megtámadta a királyt, hangsúlyozván, hogy bármi legyen is a megkoronázandó személynek vallási és erkölcsi meggyőződése, a királyság méltóságáról és erkölcsi tartalmáról a népnek saját felfogása van s csak olyat érinthet a korona, akinek a meggyőződése ezzel a felfogással megegyezik. Bár Dr. Blunt püspöknek ez a beszéde valószínűleg inkább a királynak az egyházzal szembeni közömbösségére vonatkozott, nyilatkozata az egész problémát, amellyel amerikai lapok 6 hónap óta, az angol közvélemény pedig suttogva a nyár óta foglalkozott, a nyilvánosság elé hozta. Bár volt egy kis csoport az alsóházban is és London utcáin is, amely a király személye mellé állott, hamarosan nyilvánvalóvá lett, hogy úgy Anglia, mint a birodalom közvéleménye zárt sorokban állást foglal az ellen a gondolat ellen, hogy kétszer elvált hölgy legyen a király házas társa, mert ez megszüntetné

azt a tiszteletet, amelyet a király személyének élveznie kell. A monarchiának a Britbirodalom igen komplikált szervezetében még nagyobb jelentősége van, mint bármely más monarchikus államformájú országban. A birodalomnak a háború után kialakult szervezetében, amelyet intézményesen igen lazává tettek, a korona az egyetlen összekötő kapocs. Hogy a korona viselőjének személye, illetőleg erkölcsi jelentősége milyen súllyal bír, azt V. György múlt évi ezüztjubileuma mutatta meg, amikor bebizonyosodott, hogy a király nagy tekintélyét és népszerűségét a maga és Mary királyné erkölcsi, uralkodói és családi élete tisztaságának s annak köszönhetette, hogy mindketten, gyermekeikkel együtt a kötelességteljesítés magas példáját mutatták négyszáz egynéhány millió alattvalójuknak. VIII. Edward megrendítette ezt a meggyőződést és meglepő elhatározásával azt a benyomást keltette, hogy szélsőjeit vagy érzelmi életét a birodalom érdekénél, vagyis alattvalói jóléténél előbbre helyezi. Ezekután már csak két út állhatott előtte: lemondani a trónról, vagy lemondani a házasságról. Sőt, miután a dolog nyilvánosság elé került, a király már csak csonka tekintéllyel maradhatott volna a trónon, ha az asszonyról mond le.

Sokféle kommentárt hallottunk vagy láttunk arról, hogy a kormány készakarva fújta fel a Mrs. Simpson-ügyet, számára a király politikailag kényelmetlen lévén, mert erősen szociális hajlamaival és önállóságra hajló gondolkodásával veszélyeztette a konzervatív kormányzás menetét. Ezt azonban nem lehet másnak, mint tendenciózus mesének nevezni, mert nincs az a valóban konzervatív monarchista kormány, amely a monarchikus eszme ilyen megrendülését szándékosan provokálja, eltekintve attól, hogy az ügy történelmi alakulása elég világosan áll a szemlélő előtt és hogy nincs semmi bizonyíték ilyen ördögi tervre. Éppen úgy nem állhat meg az a híresztelés sem, hogy az egész válságot a szabadkőművesek provokálták, hogy a monarchikus eszmén csorbát ejtsenek. Kétségtelen, hogy a király valóban fejébe vette, hogy Mrs. Simpson elveszi feleségül és az is, hogy ez az anglikán egyház és a közvélemény ellenállása miatt lehetetlen volt. Az tény, hogy a király, — bármily népszerű és kedves volt, aminthogy nálunk jártában is mindenkinek megnyerte a szívét — sem velszi herceg korában, sem azóta nem viselkedett azzal a méltósággal, amit a brit korona viselőjétől joggal el lehetett várni. Ez a körülmény azonban csak arra volt jó, hogy talán a miniszterek kevesebb sajnálkozással búcsúztak az uralkodótól, mint különben tették volna, bármennyire vonzódtak is hozzá emberileg.

De amilyen csapást mért a korona viselője a monarchikus eszmére tervével és amilyen aggasztónak látszott úgy az eszme, mint a Britbirodalom egysége és összetartása szempontjából ez a tette, olyan felemelő és megnyugtató képet adott újból a Britbirodalom népe józanságáról, fegyelmességéről, méltóságteljes nyugalmaról és államfenntartó képességéről. Tíz napig tartott a válság, amely alatt kisebb incidensek kivételével Londontól Melbourne-ig és Montrealtól Capetown-ig sehol rendezettség vagy belső viszálykodás jelei elő nem fordultak: a birodalom népe egységesnek mutatkozott a korona és a monarchikus intézmény iránti tiszteletében, amelynek még a király személye iránti szeretetét is alárendelte. Elismerés illeti meg azt a nyugalmat, szilárdságot és komolyságot, amellyel Baldwin miniszterelnök a válságot kezelte és a megoldás útját megtalálta. A válság eredménye tehát, úgy, ahogy ma látjuk, az volt, hogy sem a királyság intézménye, sem a birodalom szervezete nem rendült meg (hiszen még az ír szabadállam sem használta fel az alkalmat arra, hogy végleg elváljék a birodalomtól). Baldwin számára még egyéni eredményként könyvelhető el a saját, az utóbbi év folyamán erősen megrendült, tekintélyének helyreállítása. A trónralépő új király egyénileg nem oly vonzó mint bátyja volt, de viszont valószínűleg ugyanazt

a biztos nyugalmat fogja népeinek nyújtani, mint atyja, aki szintén nem volt rendkívüli egyéniség. Az új királyné, Erzsébet, aki nem királyi vérből származik, hanem a skót arisztokrácia tagja, rendkívüli megnyerő és bájos egyéniségevel valószínűleg pótolni tudja azt a vonzóerőt, amely férjéből hiányzik. Egy király (még egy modem király sem), nem demokrata pártvezér, se nem diktátor, akinek mágneses egyéniséggel vagy tüneményes szónoki képességgel kellene tömegeket vonzania és naponként megrészegetnie. De a királynak is tekintélyt kell tartania, ezt a demokrácia is megköveteli tőle és csak annyiban hasonlít az államférfiakhoz, hogy egész élete a nyilvánosság ellenőrzése alatt folyik le, tehát erkölcsileg példaadónak kell lennie és azt kell szimbolizálnia, hogy a közért él és ezért minden áldozatra hajlandó. A monarchikus állameszme tisztelőit a Britbirodalom népei és vezetői mély hálára kötelezték.

BENNÜNKET MAGYAROKAT ugyanezen idő alatt nagy benső örömmel és büszkeséggel töltött el az a tudat, hogy Magyarország államfőjének és feleségének személyisége tündöklő és vonzó példaként nyerte meg nagy baráti államok egész népének szívét. Horthy Miklós kormányzónak és hitvesének, valamint Darányi Kálmán miniszterelnöknek és Kánya Kálmán külügyminiszternek római és bécsi látogatása a nemzet egyetemes és jövő érdekei szempontjából nagy jelentőségű diadalút volt. Hangsúlyozni kell, hogy senki ebben az országban nem várt az államfő látogatásától azonnal leszámítható és elkönnyelhető politikai eredményt. Ilyet csak naivítás várhatott vagy csak rosszakarat ébreszthetett fel ilyen várakozásokat. Politikai jelentősége és pedig tartós politikai jelentősége abban áll, hogy egész Európa előtt nyilatkozott meg az a benső és őszinte barátság, amely nemcsak bennünket fűz az olasz nagyhatalomhoz, hanem az olasz népet s annak minden rétegét, királya és a Duce mögött, szorosán hozzákapcsolja Magyarországhoz s a magyarság politikailag jelentős ügyéhez. Meglepő az, hogy a külföldön milyen kevesen ismerik fel az olasz-magyar barátság lényegét, belső alkatát és jelentőségét. Mi itt Magyarországon tudjuk, hogy a politikai kapcsolatok sorában jellegénél és tartalmánál fogva az olasz-magyar viszonyt szinte ideálisnak tekinthetjük. Hiszen éppen annyira alapszik érzelmeken, kölcsönös vonzalmon, ami bár nem elengedhetetlenül szükséges, de nem megvetendő körülmény, mint valóban évszázados történelmi kapcsolatokon, amelyeknek bensőségén és őszinteségén az sem változtat, hogy a Habsburg-olasz relációk kedvezőtlen alakulása folyamán Magyarország és Olaszország politikai viszonya sem volt töretlenül olyan jó, mint amilyen lehetett volna, ha csak a magyar királyság s az olasz félsziget államai vagy állama közötti kapcsolatokról lett volna szó. Ami pedig az érdekeket illeti, jobban megalapozott kölcsönös érdekről annál, mint ami a fasiszta Olaszországot Magyarországhoz és hazánkat Mussolini Olaszországához fűzi, szinte elképzelni is alig lehet. Magyarországnak ahhoz, hogy a Dunavölgyében érdekeinek és jelentőségének megfelelő pozíciója legyen, szüksége van az itt érdekelt, de elnyomásra vagy hegemóniára nem törekvő nagyhatalmak barátságára. Ezen nagyhatalmak között — Olaszország, Németország és Lengyelország között — első helyen Olaszország áll. Bármennyire igyekeznünk kell is arra, hogy viszonyunk a nagy Németbirodalomhoz, amely valóban a legközvetlenebbül van érdekelve a Dunamedencében, mindig benső és baráti legyen, hogy soha, se féltékenység, se bizalmatlanság ne árnyékolja be ezt a viszonyt, az kétségtelen, hogy az északi birodalom könnyebben juthat abba a kísértésbe, hogy a Dunamedence államait közvetlenül dominálja, mint Olaszország. Ezért politikánknak alapelve kell, hogy legyen a barátságos viszony fenntartása Róma és Berlin felé egyaránt, ami tekintettel a két birodalom nem rég létrejött jó viszonyára, ma aránylag könnyebben fenn-

tartható mint bármikor előbb. De nem felejthetjük el, hogy míg Berlin felé néha védekeznünk is kell, Olaszország felé fenntartás nélkül adhatjuk oda magunkat barátságunk elmélyítése és kifejesztése gondolatának. Viszont ami Róma álláspontját illeti, bármi legyen Róma viszonya például Belgrádhhoz, Prágához vagy Bukaresthez, az a politikai meggyőződésem, hogy Olaszország eminens érdeke Magyarországnak, mint a Dunamedence centrumán elhelyezkedő államnak, fokozatos megerősödése és fejlődése. Ez volt az oka annak, hogy a Duce tíz év előtt felénk fordult és ez a hatalmas motívum nemcsak hogy nem változott azóta, hanem még erősödött is. Az olasz-osztrák-magyar viszonyok egyik pillére Magyarország: a hármass viszonylat csak úgy tartható fenn és biztosítható, ha egy fokozatosan erősödő Magyarország vonzóerőt gyakorol és háttérrel ad Ausztriának és megnyugvást Olaszországnak.

A magyar államfő és kísérete fogadtatásának melegsége, az a dísz, amivel Horthy Miklóst és nejét, uralkodói párt megillető tisztelettel fogadták Viktor Emánuel király, Helena királyné és népük, kétségtelenül emelte Magyarország erkölcsi és politikai tekintélyét az egész világban. Az az emberileg közvetlen és meleg, gondolatokban gazdag és mélyenjáró, nagyúri és államférfiúi tapintattal elgondolt beszéd, amit Magyarország tenger-nagy-kormányzója az olasz vezérhajó fedélzetén mondott a nápolyi öbölben, teljesen új fényben mutatta be az ország fejét és vezérét kifelé, a vendéglátók és az egész világ felé épp annyira, mint befelé nemzete felé.

A két hasonló sorsú szomszédos ország viszonyában hasonló jelentőséggel bír a kormányzói pár bécsi látogatása. Évszázados kapcsolatokat újított fel a néhány év előtt megerősödő osztrák-magyar baráti viszony. A november 29-i bécsi látogatás méltó megpecsételése és manifesztációja volt ennek az érdekeken éppen úgy, mint a sorsközösség kapcsán kifejlődött barátságon alapuló jóviszonynak. A független Ausztria közeláll Magyarországhoz. Ezt az érzelmi, politikai és geopolitikai tényét világította meg a kormányzói látogatás és az a tisztelet, melegség, amellyel a volt császárvárosban fogadták. Régi tengerész bajtársaihoz intézett megindítóan szép és bensőséges, történeti perspektívába helyezkedő, de lírai hurokat is megpendítő beszéde méltóan sorakozik a nápolyi szónoklathoz. Az államfőt, az államférfit, a tengerész katonát, a monarchikus eszme tántoríthatatlan szolgáját, a hűséges bajtársat, a talpig férfit és az embert mutatta meg mindazoknak, akik még nem ismerték Horthy Miklós acélos veretű, nemes magyar egyéniségét.

A VILÁGPOLITIKA LEGFONTOSABB szektora továbbra is az ibériai félsziget marad. A harcban álló nyers erők egymásközi viszonya szempontjából adding a pillanatig, amikor ezeket a sorokat írjuk, nincsen sok változás. Franco tábornok hadseregének előnyomulása október végén megtorpant és november közepén a Madridban magában lefolyó utcai harcok nyomán megakadt. Hogy mi vitte rá Francot arra, hogy a kockázatos utcai harcba belemenjen, azt ma még nem lehet megállapítani, de az eredményt tekintve, nehéz lenne ezt helyes stratégiának minősíteni. Szovjetország a londoni nem intervenció bizottságban november folyamán végrehajtott fellépésével elérte azt, hogy szabadkezett biztosított magának minden lehető intervencióra a spanyol belső konfliktusban. Azóta szovjet orosz csapatok, hadiszerek és muníciók szinte egészen nyíltan érkeztek a déli spanyol kikötőkbe és a madridi frontra. A szovjet átvette a spanyol anarchista-kommunista köztársaság vezetését. Viszont elejétől fogva valószínűnek látszott, hogy Olaszország és a Német Birodalom el fogják ismerni Franco kormányát Spanyolország egyetlen legitim kormányának, ha Madridot elfoglalják. Ez az elismerés azonban bekövetkezett annak ellenére is, hogy Franco offenzívája Madrid előtt megakadt. Helyes fogalmazásban nem „annak ellenére“, hanem éppen

azért, mert megakadt. A jelek szerint két oka volt a római és berlini kabinetnek arra, hogy Burgoszt elismerje, viszont az Alicanteba menekült kormánynyal a viszonyt megszakítsa. Először is Franco kormányának belső tekintélyét akarta ezzel emelni, rámutatva arra, hogy itt két reménybeli nagyhatalmi szövetséges állásfoglalásáról van szó, amellyel ezek mintegy presztízsüket is lekötötték a fehér ellenforradalmi kormány győzelme mellett. Másodszor közvetve figyelmeztettek ezáltal minden hatalmat arra, hogy adott esetben, ha a dolgok úgy fejlődnek, aki az alicantei és barcelonai vörös kormányokat támogatja, az Német- és Olaszország teljes hatalmával találhatja magát szemközt. Ténynek vehető mindenestre az, hogy az olasz tengeri haderők a Baleari-szigeteket tengeri támpontnak rendezték be legalább is arra az időre, amíg a spanyol belső konfliktus tart. Hogy Olaszország mit szándékozik később a Baleari-szigetekkel csinálni, az a folyamatban levő olasz-angol tárgyalások eredményétől függ. További valószínűsített tény, hogy úgy Németországból, mint Olaszországból jelentékeny önkéntes kontingensek érkeztek Spanyolországba teljes felszereléssel és ott csapattestekké alakulva, valószínűleg rövidesen a sorhadsereg részeként fognak megjelenni a különböző frontokon. Spanyolországban a helyzet már majdnem az, hogy ott szovjetország, francia és egyéb kommunista „önkéntesek“ harcolnak, arab légiók, német és olasz „önkéntesekből“ toborzott csapatok ellen. Ha Franco így megszervezett csapatai hamarosan győznek,—legalább is Asturiában, Estramadurában és Castíliában — tehát a tulajdonképpeni Spanyolországban, akkor el lehet kerülni az „önkéntesek“ mögött álló hatalmak közvetlen összeütközését. Ha ez a siker késedelmeskednék, akkor nagyon nehéz lenne jó eredményt jósolni a Spanyolországba kihelyezett és álarc alatt folyó általános európai háborúnak, illetve nehéz azt remélni, hogy ebben az esetben ez a helyi európai háború lokalizálható marad.

A spanyol kép teljességéhez meg kell említeni, hogy a nyílttá váló orosz támogatásra válaszul a burgoszi kormány bejelentette a délspanyol kikötők és tengerpart blokádját. Minthogy a spanyol flotta megmaradt egységeinek nagyobb része Franco kezében van, a spanyol kikötőket ez a kissé redukált hajóraj bombázhatja ugyan, de effektív blokádra nem képes. Ezért Nagy-Britannia és Franciaország nem is ismerték el a blokádot, de Nagy-Britannia nem akarván konfliktusba keveredni Burgossal, viszont törvényt fogadtatott el a brit parlamenttel, amely megtiltja a fegyver- és municiószállítást Spanyolországba és ilyen árut szállító brit hajóktól megvonja a védelmet. London és Párizs hasonlóképp igyekezett elhárítani azt a veszélyt, amelyet a spanyol kormánynak a Népszövetség Tanácsát egybehívó kérelme jelentett. Mind a két nyugateurópai nagyhatalom kormánya húzódozik attól, hogy nyíltan állástfoglaljon a spanyol belső és az ehhez kapcsolódó európai külső harcban. Bár a párizsi kabinet politikai és eszmei közösség szempontjából nyilván vonzódik az alicantei és barcelonai vörösekhez, annyi józansága van, hogy a titkos támogatáson kívül, nem kockáztatja Spanyolország miatt az európai békét és Franciaország relatív nyugalmát. Nagy-Britannia, mint ezt Eden külügyminiszter több ízben bőbeszédűen kijelentette, vonakodik attól, hogy világnézeti blokkok kialakulását elismerje, vagy elősegítse. De tulajdonképpen nem is tudja, mit látna kevésbé szívesen: a bolsevista-anarchista front győzelmét és uralmát a spanyol félszigeten szinte Nagy-Britannia lőtávolában, vagy egy újabb fasiszta jellegű diktatúra alakulását a nyugati középtengeren, amely ennek a tengernek hatalmi egyensúlyát Olaszország javára megzavarhatja. Csökönys és talán lassú észjárással, hangoztatják ugyan az angolok, hogy Nagy-Britanniát bolsevista veszedelem nem fenyegeti, de tudniok kell nekik is, hogy az ilyen epidémia ellen, ha a ragály centruma

közel van, semmiféle belső higicnia vagy jó kormányzás, vagy a kikötők teljes vesztézára sem elegendő biztosíték. Viszont ismerve Spanyolország történetét, azt is tudniok kell, hogy bármilyen kapcsolatok fűzik Franco tábornokot Rómához és Berlinhez, ha egyszer győzött, igyekezni fog a spanyol terület integritását biztosítani és minden szolgálomtól mentesíteni. A lassú fejlődőképességű, kezdeményezésben nem nagyon gyors angol politika a fentiekből következően is, mindezek dacára a várakozás és a lavírozó vitorlázás álláspontjára helyezkedett. Ebből született és pedig holtan, a Spanyolországban harcban álló felek közötti közvetítésnek Franciaországgal együtt feldobott gondolata. Szinte kizárólag azért vetették fel ezt a gondolatot, hogy erre való hivatkozással a népszövetségi Tanács előtti vita élet letompítsák és más vágányra tereljék az ügyet. Ez annyiban sikerült is, hogy a Tanács, szokása szerint, semmitmondó határozatot fogadott el és a spanyol ügyet visszautalta a londoni „látszatvédő“ semlegességi bizottság hatáskörébe. A már reménytelenül indult nagyhatalmi közvetítésnek, amelyet Róma, Berlin és Lisszabon udvarias húzódozással fogadott, természetesen semmi sikere nem volt. Az ibériai félszigeten kegyetlenül folyó háborúnak nyilván csak akkor lesz vége, ha az egyik fél teljesen győz.

Az angol véleménnyel szemben, hogy Európát veszedelmes világnézeti blokkokra bontani, sajnos azt kell felelnünk, hogy akármilyen veszedelmes is, ez a bomlás folyamatban van. Szerény nézetem szerint helytelen világnézeti csoportosulásról beszélni. Itt a keresztény civilizáció áll, alkotásai védelmében, az ezeket elpusztítani és az embert mechanizálni akaró, keletről jövő barbár hatalommal szemben, amely világnézeti eszméket is felhasznál hatalmi céljai terjesztésére. Ha Anglia távol tartja magát ettől, megrögzött liberális elméletei foglyaként, akkor az Oroszországtól nyugatra levő Európa is két táborra oszlik világnézeti alapon. A két tábor belső — polgár — háborúja azonban az orosz-szovjet diadalát és civilizációnk pusztulását jelenti. Ha azonban Anglia nem várakozik, hanem a szovjet elleni fronthoz csatlakozik, — tekintet nélkül arra, hogy ebben neki nem rokonszenves diktatúrák viszik a vezetőszerepet — ezzel Franciaországot és a kis semlegeket is belekényszeríti ebbe a csoportba, akkor az erőviszonyok megváltoznak és Európa egységesen állhat szembe a nagy hitetlennel, a moszkvai pogánnyal.

A német-japán kommunista-ellenes megegyezésnek, mely talán nem volt minden tekintetben egészen opportunus, nyilvánvaló célja szintén az, hogy a Szovjetet figyelmeztesse arra az öt két fronton fenyegető veszélyre, amellyel a kommunizmus örve alatt indított offenzívája jár. Olaszország nem csatlakozott ehhez az egyezményhez, hiszen a fasiszta királyságon belül nincs szükség a kommunista-ellenes küzdelemre, de jelét adta annak, hogy viszonya Japánhoz komoly és bensőséges. Hogy pedig az ázsiai kontinensen is újból válságossá lehet a helyzet, annak bizonyítéka Csiang Hszüe Liangnak, az ú. n. „fiatal marsallnak“ akciója a nankingi kormány ellen, amelynek fejét és legkiválóbb egyéniségét, Csang Kai Sek tábornagyot hatalmába is kerítette. A „fiatal marsall“ állítólag az Oroszországgal való együttműködést kívánja és Japánnal a nyílt ellenségeskedés megkezdését. A nankingi kormány, amely inkább a várakozás álláspontjára helyezkednék Japánnal szemben, nem rokonszenvből, hanem mert a kínai erőket ma még nem találja megfelelőeknek arra, hogy Japánnal ujjathúzzon, egyelőre vonakodik ennek a politikának követésétől. Az eredmény az, hogy Nanking büntetőexpedíciót indít a „fiatal marsall“ Ci Nan Fu-i főhadiszállása ellen s hogy egyelőre a kínai erőket polgárháború gyengíti a Japán elleni ellenállásban.

MAGYAR KISEBBSÉG JUGOSZLÁVIÁBAN

Sztankovics miniszter titeli beszéde a kisebbségekről. Tíztagú magyar küldöttség Belgrádban. A becskerekai magyar Közművelődési Egyesület és a szabadkai Magyar Népkör működésének újbóli engedélyezése. — Több magyar közművelődési egyesület megalakulása a vidéken. A névgyelemzést törülő új miniszteri rendelet. A bácsopolyai polgári iskola épületének kérdése. — A dunabánsági középiskolás növendékek statisztikája. — Az Újvidéki Polgári Magyar Kaszinó egyesületközi értekezlete. — Kosztics Lázár egyet. tanár nyilatkozata a magyar értelmiségi osztálynak a közhivatali állásokban való részességének jogáról. — Az újvidéki Dan dmu lap cikke a jugoszláv-magyar közeledés érdekében. — Történelmi társaságok alakítása a vajdasági városokban. Magyar sajtószemle.

AZ 1929 ÓTA különböző diktatúrák nyomasztó légkörében szorongó délvidéki magyar lélek végre eszmélni kezd abban a változott helyzetben, amelynek kialakulására a jugoszláv külpolitika legalább olyan mértékben gyakorol hatást, mint a jugoszláv külpolitikára a belső viszonyoknak naponkénti változásai. A bel- és külpolitika kapcsolataira mutatnak a következő tények: A földművesadósságok végleges rendezéséről szóló kormányrendelet kiadása, az iszlám egyház és a jugoszláv állam egymáshoz való viszonyának rendezése, valamint a jugoszláv hivatalos köröknek a horvát-kérdés irányában mutatkozó figyelme, végül pedig a magyar kisebbség évtizedes sérelmeinek szóbakерүlése. Ez utóbbit illetőleg a következő tényeket sorolhatjuk fel:

Sztankovics földművelésügyi miniszternek az óbecsei magyarság körében, majd a titeli járásban a községi képviselőválasztások előtt elmondott beszéde szerint: „... a jugoszláv kormány a nemzeti kisebbségekkel megértő és békeszerető politikát kíván folytatni. Minden eddigi bizalmatlanságot ki akar küszöbölni, hogy biztosítsa a kisebbségek zavartalan kulturális, szociális és gazdasági munkájának folytatását, hogy egyenrangúan dolgozhassanak a nemzetiségek az ország jólétéért.“ Ezek a szavak éppen a dunabánsági választások alkalmából hangoztak el, s a közelfekvő aggodalmat, hogy választási nyilatkozatot tesz, azzal igyekezett eloszlatni, hogy hangsúlyozta, hogy kijelentéseit a kormány megbízásából teszi.

A volt Magyar Párt vezeterei kellő politikai tapintattal igyekeztek bizonyosságot szerezni a kormány újabb hangulatáról a kisebbségi kérdésekben és egy tíztagú küldöttség Belgrádba utazott, hogy a kormány tagjai előtt ismertesse a magyarság kulturális kívánságait és átadja memorandumát. A küldöttség tagjai dr. Deák Leó, dr. Draskóczy Ede, dr. Strelitzky Dénes, Marton Andor, dr. Várady Imre, dr. Batta Péter, Vámos János, Nojések Géza, Horváth László és Grossinger Károly voltak. A küldöttség először a földművelésügyi és közoktatásügyi minisztert kereste fel, aki előtt ismertette a magyarság kívánságait és régi keletű sérelmeit. Kérte a küldöttség a belgrádi tanítóképző magyar tagozatán az első osztály megnyitását, egyes betöltetlen magyar tanítói állások betöltését és a tanítóhiány miatt bezárt kisebbségi iskolák megnyitását, a más bánóságokba elhelyezett kisebbségi tanítóknak a Vajdaságba való visszahelyezését és az elemi iskolai törvény végrehajtását oly módon, hogy a névgyelemzésnek még a maradványai is eltűnjenek. Kérte a szabadkai Magyar Népkör és a becskerekai Magyar Közművelődési Egyesület működésének újbóli engedélyezését. A két miniszter figyelemmel hallgatta meg a magyar küldöttség előterjesztését, majd a miniszterelnök előtt a küldöttség kijelentette, hogy hajlandó résztvenni a kormány munkájában, amennyiben a magyarság jogos kívánsága meghallgatásra talál. Sztojadinovics miniszterelnök félórás beszédben válaszolt a küldöttség tagjainak és hangsúlyozta, hogy a kormány a demokrácia elveit teljes mértékben érvényesíteni akarja a kisebbségi kérdésben. Továbbá elítéli minden olyan szándékot, amely a magyarság elszlávosítására törekszik és a jugoszláv kormány a magyar kisebbség jogos kívánságait teljesíteni fogja.

A magyarság vezetői, de maga a délvidéki magyarság is tisztában van azzal, hogy a hivatalos helyről elhangzott ígéretnek nem szoktak százszázalékos konkrétumot jelenteni, éppen azért az adódott körülmények között meg kellett elégedniük a becskerek Magyar Közművelődési Egyesületnek november 6-án történt olyan értelmű engedélyezésével, amely az egyesület működését kizáróan Becskerek város területére korlátozza és megtiltja az egyesületnek az ország más részein fiókok nyitását. Az egyesület az új engedély alapján november 22-én nagy múltjához méltó fényes külsőségek között tartotta meg alakuló gyűlését és Marton Andor megnyitó beszéde után elnökké dr. Várady Imrét, alelnökké Kovács István pápai prelátest, igazgatóvá Marton Andort, ügyésszé pedig dr. Borsodi Lajost választották meg.

Az egyelőre csak elvben engedélyezett szabadkai Magyar Népkör november 30-án nevének és alapszabálya egyes pontjainak megváltoztatására közgyűlést hívott egybe. Ennek az alapszabálmódosító közgyűlésnek összehívása arra enged következtetni, hogy a nagyhirű régi Népkör bizony elég súlyos feltételekkel kapta meg egyelőre elvben, de az alapszabályok módosítása után valóban is működési engedélyét. A magyar közművelődési egyesületnek ilyen feltételekhez kötött engedélyezése legsúlyosabban a becskerek Közművelődési Egyesületet érinti, amely mint a legrégebb (több mint 60 éves) kultúregyesület hivatva lett volna éppen szélesebbkörű szellemi kisugárzásánál fogva a magyar kulturális egyesületek központja lenni. Sajnos, éppen ezt az egyesületet érte az az alapszabálmegszorítás, hogy fiókokat az ország más részeiben nem nyithat. Viszont a Délvidék két legnagyobb közművelődési egyesülete engedélyezésének bátorító hatására a bácskai és bánági községekben több magyar közművelődési egyesület alakult. Így Zomborban, Zentán, Regőcén, Csonoplyán, Doroszlón, Gomboson, Bezdánban, Magyarkanizsán és Bajmokon.

A jugoszláviai kisebbségek több mint egy évtizedes sérelmét, a Pribicevics által még annakidején elrendelt néwégelemzést részben és egyelőre papiroson orvosolta most a közoktatásügyi miniszter egy kiadott rendelete, amely szerint utasította az iskolaügyi hatóságokat, hogy a jövőben a kéteshangzású névvel rendelkező tanulók nemzetiségi hovatartozását minden esetben a szülők személyi bevallása alapján ítélik meg. Eszerint a magyar, német és más kisebbségi tanulók arra a tagozatra iratkozhatnak be, amelyre nemzetiségük bevallása alapján a szülők kívánják. Sajnos, e rendelkezésnek tárgyi értéke csak a jövőben, az új iskolai beiratkozáskor lesz, feltéve, hogy addig újabb rendelkezés nem gátolja meg ennek a rendeletnek a végrehajtását.

Ha már az iskolai kérdéseknél tartunk, akkor itt említjük meg a közép-bácskai magyarság egy ugyancsak régikeletű sérelmét, a bácstopolyai polgári iskola katonai célokra történt lefoglalását. Még évekkel előbb, a Jeftics-kormány a nagy magyar község polgári iskolájának fokozatos megszüntetését rendelte el és az iskola épületét a katonai hatóságoknak adták át. A folyó iskolai évben az iskola első osztályát már meg sem nyitották és ezért több ízben népes küldöttség járt Belgrádban, hogy a nélkülözhetetlen iskolaépületet visszaszerezze. A község magyarsága áldozatkészségében már odáig ment, hogy a beszállásolt katonai szervek céljaira új épület felállítását határozta el. Most azután a bácstopolyai polgári iskola sorsa végre dülőre jutott és a sok huza-vona és deputációjárás meghozta eredményét, mert az iskolaépületet visszaadták a községnek. A miniszteri rendelet értelmében a beiratkozások is megkezdődtek, jóllehet előbb csak a II., III. és IV. osztályra szóló behatásokat engedélyezték, utólag azonban az I. osztályra szóló felvétel is megkezdődött.

A Dunabánság közoktatásügyi osztálya az idei iskolai év megkezdésekor hivatalos kimutatást adott a különböző középiskolákba beiratkozott növendékekről. Eszerint a középiskolások száma a múltévihez viszonyítva jelentékenyen növekedett, bár a lakosság számához viszonyítva még mindig a normális alatt van. A Dunabánságban 24 teljesfokú középiskola van, amelyekben az államnyelvű tagozatra 9119 fiú- és 5435 leánynövendék iratkozott be. A középiskolák kisebbségi tagozatán a fiútanulók száma 365, a leánynövendékek száma pedig 104 volt. A dunabánsági középiskolák tanulóinak száma összesen 15.023, míg a múlt tanévben mindössze 14.254 volt, a növekedés tehát 769 növendék. Különösen Újvidéken, Szabadkán és Kragujevácon okoz nagy gondot a tanulók nagy száma mellett az iskolák szűk volta. A Dunabánságban minden 103.257 lakosra esik egy középiskola.

A teljesfokú középiskolák során ki nem mutatott, de jelentékeny magyar növendékszámánál fogva minket közelről érdeklő négyosztályos zentai reálgimnázium beírt növendékeinek megoszlása az idei iskolai évben így alakult: a szerb tagozaton 186 fiú és 120 leány, a magyar tagozaton pedig 80 a fiú és 49 a leány beírt növendékek száma. Így tehát a szerb tagozaton lévők száma összesen 306, a magyar tagozaton lévőké 129.

Még az újvidéki elemi iskolákba beírt növendékek számát jegyezzük ide. A 18 újvidéki elemi iskolába összesen 3374 fiút és 3060 leányt írtak be, vagyis a beírt tanulók száma 6434, a tavalyi 6184 növendékkal szemben. A tanulók nemzetiségi megoszlása a hivatalos jelentés szerint a következő: 3865 jugoszláv, 1390 magyar, 658 német, 178 zsidó, 154 tót, 149 orosz, 36 rutén, 3 román és 1 bolgár. A 18 újvidéki népiskolában 119 tanosztály van, az oktatást pedig 130 tanító látja el.

Az újvidéki magyar társadalmi egyesületek közös akciót kezdtek a különböző kulturális egyesületek összemunkálkodása érdekében. Ezért az újvidéki Polgári Magyar Kaszinó, mint a legidősebb társadalmi egyesület, közös értekezletre hívta össze az Újvidéken működő magyar egyesületeket. A megbeszélésen valamennyi magyar társadalmi egyesület képviseltette magát. Dr. Brezovszky Nándor, a kaszinó elnöke, az értekezlet céljául az egyesületek kulturális programjának összeegyeztetését, békés és súrlódásmentes munkálkodásának biztosítását jelölte meg. A megjelent delegáltak egyesületeik részéről kivétel nélkül örömmel csatlakoztak ebhez a mozgalomhoz és a legmesszebbmenő támogatásról és megértésről biztosították egymást.

Az egyesületközi értekezletre az a körülmény adott okot, hogy két újvidéki egyesület egyazon darabot akarta ugyanabban az időben bemutatni, ami nyilvánvalóan mindkét egyesületnek anyagi kárát jelentette volna. Ilyen események elkerülésére alakult meg az egyesületközi bizottság, amely a jövőben a kultúrmunkát kifejtő egyesületek célirányos vezetésére és működésének összehangolására kíván befolyást gyakorolni.

Szabadka város utóbbi közgyűlésén Kosztics Lázár szabadkai egyetemi tanár, kormányellenes szerb politikus, egy konkrét kérdésben nyíltan hangoztatta a magyar értelmiségi osztálynak jogát a közhivatali állásokban való részesedésre. Később az újvidéki Dán című lapban, mely Zsivkovics hívének, Popovics Dakának lapja, megismételte, hogy a magyar kisebbség részére szerepet kér a közéletben, mert véleménye szerint az ország minden polgárának éreznie kell az egyenjogúságot, amely egyenjogúság megerősíti az államhoz való tartozás érzését. Az új magyar generáció már tökéletesen beszél az államnyelvet, — folytatja a nyilatkozat — állampolgársága is rendezett, lojális és képesítésénél fogva is mindenképpen alkalmas a közhivatalok betöltésére. A Dán, amely elvben helyesli Kosztics tanár álláspontját, kívánatosnak tartaná, hogy a jövőben

a kisebbségek a vajdasági közszolgálatban számarányuknak megfelelően, tehát a magyarság 26%, a németiség 21%, a románok 4.5%, a zsidók-1.8%-kal legyenek képviselve.

Ugyancsak az újvidéki Dán című lap november 25-i számában helyet adott Ivies Alexa egyetemi tanár történetíró tollából származó cikknek, amely hangjánál fogva igen érdemes a figyelemre. A cikk hangsúlyozza a két nép történelmi egymásrataltságát és lelki motívumainak hasonlóságát. Szerinte a szerbek a világháború alatt sokat szenvedtek ugyan a magyaroktól, de a magyarok e harcban idegen érdekek szolgálatában állottak. „Nem kell mindig az elválasztó körülményeket figyelni a két nép egymáshoz való viszonyában, mert sokkal több az olyan kapcsolat, amely a két nemzetet összefűzi.“ A cikk elismeri, hogy a délszláv kultúra bölcsője Magyarországon ringott és „a két nép ellenségeskedéséből mindig egy harmadik húzta a hasznot, ennek a körülménynek a tanulságát pedig le kell vonni a jövőre nézve“.

Az újvidéki szerb történelmi társaság mintájára a Délvidék több városában, így Szabadkán és Zomborban is megalakultak az egyes városok múltját ásatások és kutatások révén felderítő társulatok. Zomborban dr. Szimonovics Radivoj elnökletével alakult meg a történelmi társulat és az elnök komoly munkakészségére vall, hogy munkatársai sorába a város szellemiségéből több magyar férfit is bevásztott.

Röviden még a délvidéki magyar sajtóról szeretnénk szólni. Így a jugoszláviai magyar egyetemi ifjúság Szabadkán megjelenő Híd című folyóiratáról, amely megindításakor a magyar egyetemi fiatalság érdekeit és szellemi törekvéseit látszott szolgálni. Sajnos, valószínűleg a lap vezetésében és a munkatársak megválasztásában beállott változás miatt, e folyóirat nagyon eltért eredeti célkitűzéseitől. Hangja is megváltozott és újabb számaiból ítélve a Híd szinte már kommunista felfogásnak állt a szolgálatába. Legalább is a spanyolországi viszonyokról írott cikke semmi kétséget nem hagy efelől. Kár, mert az a délvidéki ifjúság, amely életreketette ezt a lapot, azt remélte, hogy komoly kisebbségi kultúrtörekvéseinek ez a folyóirat lesz a szócsöve. Sajtószemlénk során említjük meg, hogy az újvidéki Reggeli Újság „Egyesületi Közlöny“ címmel heti mellékletet ad ki a népnevelés, könyvtárélet és a vajdasági hivatásos színészetet helyettesítő műkedvelő-színészet gyakorlati fejlődésének irányítására. Örömmel köszöntünk még egy sajtóvállalkozást, a Nagybecskerekben, Kelemen János szerkesztésében megjelenő „Ifjúság“ című folyóiratot, amely régi hiányt igyekszik pótolni. A folyóirat első számának átlapozása után megállapíthatjuk, hogy a délvidéki magyar ifjúság szellemi nevelése jó kezekben van. Különösen a lap vezetőcikke biztosít bennünket erről, amelyet Marton Andor, egyik leglelkesebb vajdasági magyar írt az ifjósághoz. Cikkében külön kihangsúlyozza, hogy „... az igazságnak mindig helye lesz e lapban, bár az igazság szava néha keserű, a kisebbségi magyar ifjú jellemének kialakításához azonban nélkülözhetetlen az önbírálat legszigorúbb szava is“.

Természetesen a magyarságnak mindezért áldozatokat kellett hoznia, amint azt a volt Magyar Párt vezetőférfiainak a Szabadkára összehívott nagygyűlésen elhangzott nyilatkozataiból is tudjuk, amikor ezekért az engedményekért a magyar szavazókat a kormánypárt listáján való szavazásra hívta fel. Tényleg a szerb kormány azért ígérte ez engedményeket, hogy a 70.000 főnyi magyar választó a községi választásokon reá szavazzon. Ez meg is történt. Meg fogjuk látni, vajjon ennek fejében a kulturális engedmények tartósak lesznek-e.